

สถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในประเทศไทย

Situation of Primary School Library under the Office of the Basic Education
Commission (OBEC) in Thailand

ชโรชนีัย ชัยมินทร์*

Charochinee Chaimin

สุภาณี เล็งศรี**

Supanee Sengsri

Received : August 24, 2018

Revised : October 30, 2018

Accepted : November 21, 2018

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเทศไทย โดยใช้แบบสอบถามสำรวจข้อมูลห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2556 แบ่งเป็น 5 หมวด รวมทั้งหมด 17 มาตรฐาน จากกลุ่มตัวอย่างโรงเรียน 378 แห่งใน 6 ภูมิภาคของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีการกำหนดนโยบายการใช้ห้องสมุดเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน ครู บุคลากร และชุมชน ร้อยละ 96.80 ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ชุมชนมาใช้บริการห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ ร้อยละ 80.27 ผู้บริหารมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 93.60 มีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของห้องสมุดให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 94.93 จัดให้มีทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ร้อยละ 82.13 มีการจัดทำระเบียบการใช้ห้องสมุด ร้อยละ 95.20 มีการจัดบริการการอ่านและการศึกษาค้นคว้า และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องเพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 92.00 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และมีนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 96.53 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ ร้อยละ 94.13 ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างหลากหลาย ร้อยละ 93.33 นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 89.87 นักเรียนเข้าใช้ห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 92.53 ห้องสมุดมีหนังสืออ้างอิง ร้อยละ 94.13 มีหนังสือสารคดี บันเทิงคดี หนังสือภาษาต่างประเทศ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ร้อยละ 82.67

*อาจารย์ประจำภาควิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Assistant Professor, Department of Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University

**อาจารย์ประจำภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Assistant Professor, Department of Education Technology and Communications, Faculty of Education,
Naresuan University

แต่ไม่มีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 67.73 ไม่มีบทเรียนออนไลน์ ร้อยละ 65.07 ไม่มีการจัดฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของห้องสมุด ร้อยละ 74.93 ไม่มีเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อสนับสนุนการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 74.67 มีการจัดพื้นที่และบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่านและการเรียนรู้ ร้อยละ 94.40 และครุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับขนาดของห้องสมุดและผู้ใช้บริการ ร้อยละ 74.13

คำสำคัญ : ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา / มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน / สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ABSTRACT

This research aimed to explore situation of primary school libraries under the Office of the Basic Education Commission in Thailand. The questionnaire was used to collect data from 378 school libraries in 6 regions in Thailand according to the standard framework (5 categories 17 standards) of school library under the Office of the Basic Education Commission 2013. The research findings revealed that most school administrators had a policy to use libraries to promote reading habits of students, teachers, educational staffs, and communities (96.80%), provided communities to access to library services for learning 80.27% and 93.60% of them had reading habit, seeking for knowledge, and continually self-improving. Most school libraries provided environment and atmosphere to facilitate teaching and learning management (94.93%), information resources related to teaching and learning and the curriculum (82.13%) as well as the library regulations (95.20%), library-based learning activities (94.13%), and continually reading and studying services and reading promotion activities to cultivate reading habits (92.00%). Most teachers or educational staffs were in charge of school librarians who were self-educated and had reading habit (96.53%), organized various reading promotion activities for learning objectives they were responsible to (93.33%). Most students had morality and ethics in using information resources (89.87%) and used the library regularly (92.53%). In terms of information resources, most school libraries provided reference books (94.13%), non-fiction books, fiction books, books in foreign languages, journals, magazines, newspapers (82.67%) but had no electronic books (67.73%) and online lessons (65.07%). Most school libraries did not provide training on library information technology (74.93%) and also had no online social network to promote the use of information resources (74.67%). Moreover, most school libraries provided space and atmosphere for reading and learning (94.40%) and had the suitable equipment for library size and the amount of users (74.13 %).

Keyword : Primary School Library / Standard School Library /
The Office of the Basic Education Commission (OBEC)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ห้องสมุดเป็นหัวใจของโรงเรียน เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร หนังสือและสื่อในห้องสมุดน่านักเรียนไปสู่วิทยาศาสตร์ใหม่ๆ ซึ่งมีทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน

ทั้งยังช่วยเสริมสร้างจินตนาการและสร้างความตระหนักและเข้าใจสังคมและวัฒนธรรม ที่หลากหลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการอ่านสำหรับประชากรในวัยเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนทุกแห่งพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้หลักของโรงเรียนและชุมชน จึงได้ประกาศใช้มาตรฐานห้องสมุดและตัวบ่งชี้เพื่อการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2556 (The Office of the Basic Education Commission (OBEC), 2013, p.1) ซึ่งปรับปรุงมาจากมาตรฐานห้องสมุดและตัวบ่งชี้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2552 ทั้งนี้ การปรับปรุงมาตรฐานตัวบ่งชี้ดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับความสำเร็จก้าวหน้าทางวิทยาการและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้นั้น ต้องอาศัยความรู้ การวิจัยและพัฒนา ซึ่งครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนต้องตระหนักและร่วมมือกันในการเตรียมนักเรียนให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองของโลกในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารและความร่วมมือ ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว การริเริ่มและการกำกับดูแลตนเองได้ ทักษะด้านสังคมและความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลาย การมีผลงานและความรับผิดชอบ ตรวจสอบได้ ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ ความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับโลก ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี เป็นต้น (The Office of the Basic Education Commission (OBEC), 2013, pp.1-2)

มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 5 หมวด คือ หมวดที่ 1 มาตรฐานด้านผู้บริหาร หมวดที่ 2 มาตรฐานด้านครู ซึ่งแบ่งออกเป็นครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์และครูผู้สอน หมวดที่ 3 มาตรฐานด้านนักเรียน หมวดที่ 4 มาตรฐานด้านทรัพยากรสารสนเทศ และหมวดที่ 5 มาตรฐานด้านอาคารสถานที่และวัสดุครุภัณฑ์ จากผลการศึกษารวบรวมที่ผ่านมา ได้มีการสำรวจสถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในภาคกลางและภาคตะวันออก โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างจากการอ้างอิงประกาศสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เรื่อง มาตรฐานขั้นต่ำห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา พ 2535.ศ.ของกองวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (Vongsirinavarat. & Pleehajinda., 2009) ซึ่งผลการสำรวจห้องสมุดโรงเรียน แห่ง 35 ในภาคกลางและภาคตะวันออกพบว่าห้องสมุดส่วนใหญ่มีสภาพทรุดโทรม ไม่มีแห่งใดเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน ครู และชุมชน ได้เต็มศักยภาพ ปัจจัยสำคัญคือขาดบุคลากรรับผิดชอบห้องสมุด ใช้ครูที่มีภาระงานอื่นมาก ทำหน้าที่บรรณารักษ์ ไม่มีเวลาดูแลห้องสมุด ไม่มีความรู้และทักษะการจัดการและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน นอกจากนั้นยังพบปัญหาด้านงบประมาณ และคุณภาพหนังสือเด็ก ส่วน Wimolsittichai. (2017) ได้ศึกษาการรับรู้ของผู้บริหารที่มีต่อความสำคัญของห้องสมุดโรงเรียนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตชนบท สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ ขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศ สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ และบุคลากรในการปฏิบัติงานห้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศมากที่สุดโดยผู้บริหารสถานศึกษา ให้ความเห็นว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ห้องสมุดโรงเรียนจะต้องมีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีบุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เพียงพอ และมีอาคารสถานที่สำหรับการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน อีกทั้ง ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าห้องสมุดโรงเรียนมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเพิ่มระดับความรู้ของนักเรียน

จากสถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียน ผลการวิจัย และคุณค่าของการดำเนินงานพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจสำรวจสถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเทศไทย โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2556 มีเป้าหมายหลักเพื่อนำเสนอสถานการณ์ปัจจุบันของห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย และเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะสะท้อนให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งห้องสมุดโรงเรียนและสถานศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเร่งแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับห้องสมุดโรงเรียนและครูบรรณารักษ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน อีกทั้งได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเทศไทย
2. เพื่อเป็นแนวทางทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเทศไทย ให้เกิดประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน 6 ภูมิภาค ของประเทศไทย จำนวน 27,955 โรงเรียน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 378 โรงเรียน (Krejcie & Morgan, 1970, pp.608-609)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง โดยอิงตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2556 แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนและห้องสมุดโรงเรียน เป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) และแบบเติมคำ ตอนที่ 2 ข้อมูลห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2556 เป็นแบบสำรวจรายการตามประเด็นข้อคำถาม รวมทั้งหมด 17 มาตรฐาน และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนในประเด็นต่างๆ ได้แก่ หน้าที่และความรับผิดชอบของบรรณารักษ์ โครงสร้างการบริหารงานห้องสมุด บริการของห้องสมุด และทรัพยากรสารสนเทศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ทำหนังสือเสนอขอคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย
- 2) ส่งแบบสอบถามออนไลน์กูเกิ้ล ฟอรม ไปยังอีเมลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 6 ภูมิภาค รวม 14,284 โรงเรียน แต่มีบางโรงเรียนที่อีเมลถูกตีกลับ ผู้วิจัยจึงส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมแบบสอบถามถึงผู้บริหารโรงเรียน

ครูบรรณารักษ์ หรือครูผู้รับผิดชอบดูแลห้องสมุดโรงเรียน ทางไปรษณีย์ โดยจัดซองเปล่าพร้อมติดแสตมป์และจำหน่ายซองถึงตนเอง เพื่อให้โรงเรียนได้ส่งกลับมายังผู้วิจัยได้อย่างสะดวกทางไปรษณีย์ อีกจำนวน 800 โรงเรียน

3) จากการส่งแบบสอบถามทางออนไลน์ผ่านกูเกิ้ล ฟอรม์ และทางไปรษณีย์ ในช่วงเดือนเมษายน-กรกฎาคม 2561 ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจากทั้งสองช่องทาง จำนวน 378 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืน ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ แล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนและห้องสมุดโรงเรียน นำข้อมูลมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย แบบสอบถามตอนที่ 2 ข้อมูลห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2556 รวมทั้ง 17 มาตรฐาน นำข้อมูลมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย และแบบสอบถามตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน นำข้อมูลมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอ

ในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย และเหตุผลที่ผู้ตอบแบบสอบถามระบุข้อเสนอโดยการพรรณนาความ

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับโรงเรียนและห้องสมุด

จำนวนโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ตอบแบบสอบถามแบ่งเป็น 6 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือส่วนใหญ่ สังกัดจังหวัดน่าน ร้อยละ 3.97 รองลงมาคือ เชียงราย ร้อยละ 3.70 ภาคใต้ส่วนใหญ่ สังกัดจังหวัดนครศรีธรรมราชและปัตตานี ร้อยละ 2.65 รองลงมาคือ นราธิวาสและสงขลา ร้อยละ 2.38 ภาคกลางส่วนใหญ่ สังกัดจังหวัดสุโขทัย ร้อยละ 1.85 รองลงมาคือ นครปฐม นครสวรรค์ และสุพรรณบุรี ร้อยละ 1.32 ภาคตะวันออกส่วนใหญ่ สังกัดจังหวัดชลบุรีและระยอง ร้อยละ 1.06 รองลงมาคือ ตราด ร้อยละ 0.79 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ สังกัดจังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 2.38 รองลงมาคือ อุตรดิตถ์ ร้อยละ 2.12

ในปีการศึกษา 2560 โรงเรียนส่วนใหญ่มีนักเรียนอยู่ระหว่าง 101-200 คน ร้อยละ 48.94 มีครูผู้สอนระหว่าง 1-10 คน ร้อยละ 46.83 ส่วนใหญ่ไม่ระบุงบประมาณที่ได้รับ ร้อยละ 52.38 ระบุว่าได้รับงบประมาณมากกว่า 500,001 บาท ร้อยละ 22.49 อีกทั้งโรงเรียนไม่ระบุงบประมาณที่ห้องสมุดได้รับ ร้อยละ 34.39 และระบุว่าได้รับงบประมาณระหว่าง 1-10,000 บาท ร้อยละ 34.13 โรงเรียนส่วนใหญ่ ไม่เก็บเงินค่าบำรุงห้องสมุดจากนักเรียน ร้อยละ 97.89 เกือบทั้งหมดมีห้องสมุดโรงเรียน ร้อยละ 99.21 มีเพียง ร้อยละ 0.79 ที่ไม่มีห้องสมุด โดยสาเหตุที่โรงเรียนไม่มีห้องสมุด เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ และไม่มีครูบรรณารักษ์หรือคนดูแลห้องสมุด โดยห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ขึ้นตรงกับผู้อำนวยการโรงเรียน ร้อยละ 91.47 และห้องสมุดโรงเรียนมีคณะกรรมการห้องสมุด ร้อยละ 77.33

ห้องสมุดโรงเรียนมีการแบ่งหน้าที่ของครูบรรณารักษ์หรือครูผู้ดูแลห้องสมุด (งานบริหาร/งานเทคนิค/งานบริการ) ร้อยละ 67.20 และไม่มีการแบ่งหน้าที่ของครูบรรณารักษ์ ร้อยละ 32.80 ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่มีหัวหน้างานห้องสมุด ร้อยละ 55.73 และไม่มีหัวหน้างานห้องสมุด ร้อยละ 44.27 โดยหัวหน้างานห้องสมุดระบุคุณวุฒิ 3 ลำดับแรก ได้แก่ จบปริญญาตรี ไม่ระบุสาขาวิชา ร้อยละ 27.27 จบการศึกษาศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) ร้อยละ 17.70 และจบการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์, บรรณารักษศาสตร์และ

สารสนเทศศาสตร์) ร้อยละ 6.70 โรงเรียนส่วนใหญ่มีครูบรรณารักษ์ ร้อยละ 56.27 และไม่มีครูบรรณารักษ์ ร้อยละ 43.73 ครูบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ทำงานในห้องสมุดไม่เต็มเวลา ร้อยละ 83.73 มีครูบรรณารักษ์ที่จบการศึกษา ด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ร้อยละ 4.53 และผ่านการอบรมทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ซึ่งรวมกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดบางคนด้วยที่ผ่านการอบรม ร้อยละ 29.60 โรงเรียนมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ร้อยละ 68.00 มีนักเรียนช่วยงานห้องสมุดหรือยุวบรรณารักษ์ ร้อยละ 84.53 มีคณงานหรือพนักงานการโรงช่วยงานห้องสมุด ร้อยละ 53.60 ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมประชุมวิชาการ อบรมสัมมนาด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ร้อยละ 54.93 ไม่เคยไปศึกษาดูงานห้องสมุดอื่น ร้อยละ 53.07 และเคยศึกษาดูงานห้องสมุดอื่น ร้อยละ 46.93

2. ข้อมูลห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2556

หมวดที่ 1 มาตรฐานด้านผู้บริหาร

มาตรฐานที่ 1 ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารจัดการ

ผู้บริหารมีการกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน โดยมีการกำหนดนโยบายการใช้ห้องสมุดเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน ครู บุคลากร และชุมชน ร้อยละ 96.80 ผู้บริหารจัดให้มีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน มีการแต่งตั้งครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์เป็นคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ร้อยละ 82.93 ผู้บริหารจัดให้มีครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มีการแต่งตั้งครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ร้อยละ 96.27 มีการส่งเสริมสนับสนุน และให้โอกาสแก่ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดได้รับการพัฒนา ร้อยละ 85.33 ผู้บริหารจัดให้มีงบประมาณสำหรับการดำเนินงานและพัฒนาห้องสมุด มีการจัดสรรงบประมาณประจำปีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการพัฒนาห้องสมุด ร้อยละ 90.13 ผู้บริหารจัดให้มีห้องสมุดโรงเรียนที่ได้มาตรฐานไว้บริการนักเรียน โดยจัดให้มีห้องสมุดโรงเรียนที่มีขนาดเหมาะสม ร้อยละ 96.53 โดยห้องสมุดตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม เป็นศูนย์กลาง สะดวกต่อการเข้าไปใช้บริการ ร้อยละ 92.80 ห้องสมุดมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ร้อยละ 90.67 ผู้บริหารนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน มีการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาห้องสมุด ร้อยละ 76.53 และมีการนำมาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมาใช้ในการบริหารงานห้องสมุด ร้อยละ 76.27

มาตรฐานที่ 2 ผู้บริหารส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาห้องสมุด

ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ชุมชนมาใช้บริการห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ ร้อยละ 80.27 ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน ร้อยละ 78.40 และผู้บริหารสร้างเครือข่ายความร่วมมือและแสวงหาความช่วยเหลือจากหน่วยงานและองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน ร้อยละ 65.33

มาตรฐานที่ 3 ผู้บริหารเป็นแบบอย่างในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ผู้บริหารมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 93.60 ผู้บริหารใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน ร้อยละ 76.80 และผู้บริหารเข้ารับการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านห้องสมุด อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ร้อยละ 53.33

หมวดที่ 2 มาตรฐานด้านครู แบ่งเป็น ครูหรือบุคลากรที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์และครูผู้สอน

มาตรฐานที่ 1 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีความสามารถในการบริหารงานห้องสมุด

ห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของห้องสมุดให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 94.93 และมีการจัดทำแผนงาน โครงการห้องสมุดที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ร้อยละ 83.47

มาตรฐานที่ 2 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีความสามารถในการปฏิบัติงานเทคนิคห้องสมุดโรงเรียนจัดให้มีทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ร้อยละ 82.13 จัดให้มีทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาเหมาะสม และตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการ ร้อยละ 80.80 และมีการเตรียมทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้บริการ ร้อยละ 78.67

มาตรฐานที่ 3 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีความสามารถในการให้บริการห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดห้ระเบียบการใช้ห้องสมุด ร้อยละ 95.20 มีการจัดบริการการอ่านและการศึกษาค้นคว้า ร้อยละ 92.00 มีการจัดบริการยืม-คืน ร้อยละ 86.93 และมีการแนะนำการใช้ห้องสมุดและการรับรู้ เข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ ร้อยละ 85.07

มาตรฐานที่ 4 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีความสามารถในการจัดกิจกรรมห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องเพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 96.27 และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างหลากหลายเพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 96.00

มาตรฐานที่ 5 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และมีนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 96.53 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ร้อยละ 77.33 เข้ารับการอบรม สัมมนา ศึกษางานอย่างต่อเนื่องหรือศึกษาต่อ ร้อยละ 62.40 มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุด ร้อยละ 53.07 แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคม ชมรม หรือกลุ่มวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 58.67 และไม่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ หรือผ่านการศึกษาด้านงานห้องสมุด ร้อยละ 54.93

มาตรฐานที่ 6 ครูผู้สอนใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ ร้อยละ 94.13 ให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้ห้องสมุด ร้อยละ 80.00 ให้ครูมีส่วนร่วมในการเสนอหรือคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 75.73 และมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการใช้ห้องสมุดในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบ ร้อยละ 73.60

มาตรฐานที่ 7 ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านแก่นักเรียนครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างหลากหลาย ร้อยละ 93.33 ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 92.27 และมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 86.40

หมวดที่ 3 มาตรฐานด้านนักเรียน

มาตรฐานที่ 1 นักเรียนมีความสามารถในการรับรู้ เข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสารสนเทศนักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 89.87 นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดีในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 87.73 นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ จากการศึกษา ค้นคว้าได้ ร้อยละ 84.80 และนักเรียนสร้างองค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าได้ ร้อยละ 84.80

มาตรฐานที่ 2 นักเรียนมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน และมีนิสัยรักการอ่าน

นักเรียนเข้าใช้ห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 92.53 นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 91.20 นักเรียนมีปริมาณการอ่านเหมาะสมกับระดับชั้น ตามเกณฑ์การอ่านหนังสือขั้นต่ำที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด ร้อยละ 82.67 และนักเรียนยืมหนังสือหรือสื่อทรัพยากรสารสนเทศอื่นอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 78.40

หมวดที่ 4 มาตรฐานด้านทรัพยากรสารสนเทศ

มาตรฐานที่ 1 ทรัพยากรสารสนเทศประเภทวัสดุตีพิมพ์

ห้องสมุดมีหนังสืออ้างอิง เช่น หนังสือพระราชนิพนธ์ พระนิพนธ์ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สารานุกรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เป็นต้น ร้อยละ 94.13 และมีหนังสือสารคดี บันเทิงคดี หนังสือภาษาต่างประเทศ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร เอกสารหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตรและความต้องการของผู้ใช้บริการ ร้อยละ 82.67 ห้องสมุดมีหนังสืออย่างน้อย 10 เล่ม ต่อนักเรียน 1 คน ร้อยละ 82.40 และห้องสมุดมีวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ไว้ให้บริการอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ร้อยละ 65.33

มาตรฐานที่ 2 ทรัพยากรสารสนเทศประเภทวัสดุไม่ตีพิมพ์

ห้องสมุดโรงเรียนมีวีดิทัศน์ ซีดี-รอม ดีวีดี ร้อยละ 68.80 มีเกม ของเล่นเสริมทักษะ ร้อยละ 67.20 มีบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ร้อยละ 45.60 แต่ไม่มีหุ่นจำลองหรือของตัวอย่าง ร้อยละ 69.07 ไม่มีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 67.73 ไม่มีบทเรียนออนไลน์ ร้อยละ 65.07 ไม่มีลูกโลก ร้อยละ 50.67 และไม่มีแผนที่ ร้อยละ 43.47

มาตรฐานที่ 3 การจัดการทรัพยากรสารสนเทศโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องสมุดโรงเรียนไม่มีการจัดฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของห้องสมุด ร้อยละ 74.93 ไม่มีเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อสนับสนุนการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 74.67 ไม่ใช่โปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ ร้อยละ 71.47 และไม่มีการสืบค้นออนไลน์ทางเว็บไซต์ ร้อยละ 68.27

มาตรฐานที่ 5 มาตรฐานด้านอาคารสถานที่และวัสดุครุภัณฑ์

มาตรฐานที่ 1 อาคารสถานที่

ห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดพื้นที่และบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่านและการเรียนรู้ ร้อยละ 94.40 มีการจัดการด้านสภาพแวดล้อม (สะอาด แสงสว่าง เสียง และการถ่ายเทอากาศ) อย่างเหมาะสม ร้อยละ 93.07 ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม สะดวกในการเข้าใช้บริการ ร้อยละ 92.53 มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยของห้องสมุดและผู้ใช้บริการ ร้อยละ 88.80 มีการออกแบบและตกแต่งอย่างเหมาะสมและสวยงาม ร้อยละ 86.40

มาตรฐานที่ 2 วัสดุครุภัณฑ์

ห้องสมุดโรงเรียนมีครุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับขนาดของห้องสมุดและผู้ใช้บริการ ร้อยละ 74.13 มีครุภัณฑ์เพียงพอและจัดวางได้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานและให้บริการ ร้อยละ 68.27 แต่ไม่มีครุภัณฑ์เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่รองรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของห้องสมุด (คอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้นและคอมพิวเตอร์เพื่อการปฏิบัติงาน) ร้อยละ 48.80 และไม่มีเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์และการให้บริการ ร้อยละ 40.00

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน

- 3.1 ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบของบรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด ได้แก่ ควรมีครูบรรณารักษ์ที่จบทางบรรณารักษศาสตร์โดยตรงมาดูแลห้องสมุด
- 3.2 ด้านโครงสร้างการบริหารงานห้องสมุด ควรมีการจัดทำโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน
- 3.3 ด้านบริการของห้องสมุด ควรมีการบุคลากรให้บริการเต็มเวลาและมีความรู้ความสามารถด้านการบริหารงานห้องสมุด
- 3.4 ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ควรมีทรัพยากรสารสนเทศที่เพียงพอและครอบคลุมความต้องการของผู้ใช้บริการ
- 3.5 ด้านการดำเนินงานด้านงานเทคนิคห้องสมุด ควรมีบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านงานเทคนิคห้องสมุดโดยเฉพาะ
- 3.6 ด้านจำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด ควรมีบุคลากรเพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานเต็มเวลา
- 3.7 ด้านอาคารห้องสมุดและครุภัณฑ์ ควรได้รับการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน
- 3.8 ด้านงบประมาณที่ห้องสมุดได้รับ ควรเพิ่มจำนวนงบประมาณให้เพียงพอ
- 3.9 ด้านความร่วมมือระหว่างเครือข่ายห้องสมุด ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดร่วมกับห้องสมุดโรงเรียนอื่นๆ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน หมวดที่ 1 มาตรฐานด้านผู้บริหาร

จากผลการวิจัย พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนมีการนำมาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมาใช้ในการบริหารงานห้องสมุด ร้อยละ 76.27 และไม่มีการนำมาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนมาใช้ในการบริหารงาน ร้อยละ 23.73 ซึ่งกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนข้อนี้ อยู่ในมาตรฐานที่ 1 ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารจัดการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Pomlikitkul. (2011) ที่พบว่า มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนที่มีการดำเนินงานสูงที่สุด คือ มาตรฐานด้านผู้บริหาร โดยจะเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญมากในการบริหารจัดการโรงเรียนและห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นไปตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งในกรอบเกณฑ์มาตรฐานนี้ ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน โดยกำหนดบทบาทผู้บริหารโรงเรียนในมาตรฐานที่ 1 ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารจัดการ มาตรฐานที่ 2 ผู้บริหารส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาห้องสมุด และมาตรฐานที่ 3 ผู้บริหารเป็นแบบอย่างในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wimolsittichai. (2017) ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าห้องสมุดโรงเรียนมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเพิ่มระดับความรู้ของนักเรียน หากผู้บริหารโรงเรียนต้องการให้การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนประสบความสำเร็จนั้น ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน โดยมีการกำหนดนโยบายการใช้ห้องสมุดเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน ครู บุคลากร และชุมชน กำหนดนโยบายให้ครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนโดยใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ ควรมีแผนการพัฒนาห้องสมุดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน จัดให้มีโครงสร้างการบริหารงานห้องสมุดที่ชัดเจน จัดให้มีครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด หรือมีการแต่งตั้งครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด จัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินงานและพัฒนา

ห้องสมุดให้เพียงพอ รวมถึงมีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน และมีการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาห้องสมุด

2. การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน หมวดที่ 2 มาตรฐานด้านครู ซึ่งแบ่งออกเป็นครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์และครูผู้สอน

จากผลการวิจัย พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนมีการแบ่งหน้าที่ของครูบรรณารักษ์หรือครูผู้ดูแลห้องสมุด (งานบริหาร/งานเทคนิค/งานบริการ) ร้อยละ 67.20 มีหัวหน้างานห้องสมุด ร้อยละ 55.73 แต่จบปริญญาตรี ไม่ระบุสาขาวิชา ร้อยละ 27.27 จบการศึกษาครุศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) ร้อยละ 17.70 มีเพียงร้อยละ 6.70 ที่จบการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) โรงเรียนส่วนใหญ่มีครูบรรณารักษ์ ร้อยละ 56.27 โดยมีครูบรรณารักษ์เพียง 1 คน ร้อยละ 71.09 ซึ่งครูบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ทำงานในห้องสมุดไม่เต็มเวลา ร้อยละ 83.73 มีเพียงร้อยละ 16.27 ที่ทำงานห้องสมุดแบบเต็มเวลา และครูบรรณารักษ์ทั้งหมดที่ทำงานในห้องสมุดเต็มเวลา เป็นครูบรรณารักษ์ที่จบการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ร้อยละ 4.53 ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีความสามารถในการบริหารงานห้องสมุด โดยห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของห้องสมุดให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 94.93 จัดให้มีทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรห้องสมุดโรงเรียน ร้อยละ 82.13 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องเพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 96.27 และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างหลากหลาย เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ร้อยละ 96.00 โดยห้องสมุดโรงเรียนระบุว่าครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์มีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ร้อยละ 96.53 แต่ครูหรือบุคลากรทำหน้าที่บรรณารักษ์ไม่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร์หรือสารนิเทศศาสตร์ หรือผ่านการศึกษาอบรมด้านงานห้องสมุด ร้อยละ 54.93 คล้ายกับผลการศึกษาของ Vongsirinavarat. & Pleehajinda. (2009) ที่พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนในภาคกลางและภาคตะวันออก ขาดบุคลากรรับผิดชอบห้องสมุด ใช้ครูที่มีภาระงานอื่นมากทำหน้าที่บรรณารักษ์ ไม่มีเวลาดูแลห้องสมุด และไม่มีความรู้และทักษะการจัดการและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wimolsittichai. (2017) ที่พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ ขาดแคลนบุคลากรห้องสมุด ทั้งบรรณารักษ์วิชาชีพ ครูบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด จะเห็นได้ว่าครูบรรณารักษ์และผู้บริหารห้องสมุด มีส่วนสำคัญมากในการบริหารจัดการการดำเนินงานห้องสมุดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หากโรงเรียนมีครูบรรณารักษ์ที่จบการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์หรือสารนิเทศศาสตร์ มาประจำห้องสมุด จะส่งผลให้การให้บริการต่างๆ แก่ครูและนักเรียนเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว ทันเวลา และหากครูหรือบุคลากรที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์มีความสามารถในการบริหารงานห้องสมุด งานเทคนิคห้องสมุด โดยเฉพาะด้านงานเทคนิคห้องสมุดนั้นจะต้องใช้ความรู้ความสามารถของครูบรรณารักษ์โดยตรง รวมถึงการให้บริการแก่นักเรียน ครูผู้สอน จะส่งผลให้การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนเป็นไปตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน นักเรียน ครูผู้สอน และโรงเรียนจะได้ใช้ประโยชน์จากห้องสมุดโรงเรียนอย่างเต็มศักยภาพ

ในส่วนของครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ ร้อยละ 94.13 และครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างหลากหลาย ร้อยละ 93.33 หากครูผู้สอนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักเรียน มีส่วนร่วมในการเสนอหรือคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศแก่ห้องสมุด จะทำให้ห้องสมุดมีทรัพยากรสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการของครูและนักเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญจะทำให้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการใช้ห้องสมุดมากยิ่งขึ้น

3. การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน หมวดที่ 3 มาตรฐานด้านนักเรียน

จากผลการวิจัย พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนระบุว่านักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 89.87 นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดีในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 87.73 นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าได้ห้องสมุดโรงเรียน ร้อยละ 84.80 นักเรียนเข้าใช้ห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 92.53 และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 91.20 ทั้งนี้ หากนักเรียนมีความสามารถในการรับรู้ เข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ มีความใฝ่เรียนรู้ และมีนิสัยรักการอ่าน จะส่งผลให้ผลการเรียนดีขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wimolsittichai. (2017) ที่พบว่า ห้องสมุดมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนครูบรรณารักษ์และครูผู้สอน จึงควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าใช้ห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ ค้นหาสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัดสินใจเลือกสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง จัดเก็บและเผยแพร่สารสนเทศ ที่ตนเองค้นพบได้ สามารถสร้างองค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าได้ รวมทั้งต้องมีจิตสำนึกที่ดีในการใช้สารสนเทศ มีคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ และจากการที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างสม่ำเสมอจะส่งผลให้นักเรียนเกิดนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน หมวดที่ 4 มาตรฐานด้านทรัพยากรสารสนเทศ

จากผลการวิจัย พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่มีหนังสืออ้างอิง หนังสือสารคดี บันเทิงคดี หนังสือภาษาต่างประเทศ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร เอกสารหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตรและความต้องการของผู้ใช้บริการ แต่จะขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศประเภทวัสดุไม่ตีพิมพ์ เช่น ลูกโลก แผนที่ หุ่นจำลอง ของตัวอย่าง บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และบทเรียนออนไลน์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wimolsittichai. (2017) ที่พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากงบประมาณที่ห้องสมุดได้รับในแต่ละปีไม่เพียงพอสำหรับจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัย และมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการห้องสมุด และมาตรฐานด้านทรัพยากรสารสนเทศที่ห้องสมุดขาดแคลนมากที่สุด คือ ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีการจัดฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของห้องสมุด ไม่มีเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อสนับสนุนการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ไม่มีโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ และไม่มีการสืบค้นออนไลน์ทางเว็บไซต์ ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานห้องสมุดเป็นอย่างมาก แต่ห้องสมุดโรงเรียนบางส่วนยังขาดแคลนงบประมาณในการจัดหาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการดำเนินงานห้องสมุด ทำให้ห้องสมุดโรงเรียนไม่สามารถดำเนินการได้ตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานที่ 15 การจัดการทรัพยากรสารสนเทศโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

5. การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน หมวดที่ 5 มาตรฐานด้านอาคารสถานที่และวัสดุครุภัณฑ์

ผลการวิจัย พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดพื้นที่และบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่านและการเรียนรู้ ร้อยละ 94.40 มีการจัดการด้านสภาพแวดล้อม (สะอาด แสงสว่าง เสียง และการถ่ายเทอากาศ) อย่างเหมาะสม ร้อยละ 93.07 ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม สะดวกในการเข้าใช้บริการ ร้อยละ 92.53 มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยของห้องสมุดและผู้ใช้บริการ ร้อยละ 88.80 มีการออกแบบและตกแต่งอย่างเหมาะสมและ

สวยงาม ร้อยละ 86.40 แต่ไม่มีครุภัณฑ์ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่รองรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ ห้องสมุด (คอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้นและคอมพิวเตอร์เพื่อการปฏิบัติงาน) ร้อยละ 48.80 และไม่มีเครื่องมือและ วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์และการให้บริการ ร้อยละ 40.00 สอดคล้องกับผล การศึกษาของ Wimolsittichai. (2017) ที่พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดแคลน ทรัพยากรสารสนเทศ สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ ทั้งนี้ การจะดำเนินการห้องสมุดให้ได้ตามมาตรฐาน ด้านอาคารสถานที่และวัสดุครุภัณฑ์ มีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ เรื่องงบประมาณ อีกทั้ง ยังมีความเกี่ยวข้องกับ ผู้บริหารโรงเรียน นโยบาย รวมทั้งบริบทสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ครูบรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด สามารถทำได้ในเบื้องต้นคือการจัดสภาพแวดล้อมของห้องสมุดให้เอื้อต่อการเรียนรู้ คือ สะอาด แสงสว่าง เสียง และการถ่ายเทอากาศอย่างเหมาะสม มีการออกแบบตกแต่งเหมาะสมและสวยงามมีมาตรการรักษาความ ปลอดภัยของห้องสมุดและผู้ใช้บริการ ส่วนทางผู้บริหารโรงเรียน ควรดำเนินการจัดหางบประมาณเพื่อจัดซื้อ ครุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับขนาดของห้องสมุดและผู้ให้บริการ มีครุภัณฑ์เพียงพอในการปฏิบัติงาน มีเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ที่รองรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของห้องสมุด และสนับสนุนการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์และผู้ ให้บริการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการประชุม อบรม สัมมนา ผู้บริหารโรงเรียนและครูบรรณารักษ์ หรือครูผู้รับผิดชอบดูแลห้องสมุด เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียน ทั้งด้านงาน บริหาร งานเทคนิค และงานบริการ โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริงและสามารถนำมาปรับใช้ในโรงเรียนได้
2. ควรมีการจัดทำสื่อดิจิทัลเพื่อให้ความรู้และทักษะการปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียน เพื่อให้ครู ผู้รับผิดชอบงานห้องสมุด แต่ไม่มีความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์ ได้เรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
3. โรงเรียนควรมีการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดโดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน หรือให้ ศึกษาต่อในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้นำความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้ในการบริหารงานห้องสมุด และ ควรกำหนดตำแหน่งหรือจัดสรรครูที่มีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ให้กับโรงเรียน
4. ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการวางแผนการบริหารงานห้องสมุดให้เป็นระบบ โดยมีแผนงานที่ครอบคลุม ภารกิจทั้งด้านงานบริหาร งานเทคนิค งานบริการ รวมถึงการจัดกิจกรรมของห้องสมุด และสอดคล้องตามกรอบ เกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน รวมทั้งวางแผนการจัดหางบประมาณสนับสนุนงานห้องสมุดทุกรูปแบบ ทั้ง งบประมาณจากทางราชการและจากหน่วยงานภายนอก เพื่อให้การดำเนินงานของห้องสมุดมีประสิทธิภาพ
5. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีการกำกับ ติดตามการดำเนินงานห้องสมุด โรงเรียน และนำผลที่ได้จากการประเมินมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น
6. โรงเรียนควรรับสมัครครูบรรณารักษ์ หรือรับคนที่จบทางด้านบรรณารักษศาสตร์มาทำหน้าที่แทนครู ผู้ดูแลห้องสมุดซึ่งไม่ได้จบด้านบรรณารักษ์และไม่สามารถบริหารจัดการห้องสมุดได้ทั้งหมด รัฐบาลควรมีการสอบ บรรจุตำแหน่งสำหรับครูบรรณารักษ์โดยตรงหรือโรงเรียนควรเปิดรับครูอัตราจ้างที่เป็นตำแหน่งครูบรรณารักษ์ โดยตรง หรือให้ครูที่รับผิดชอบงานห้องสมุด ได้เข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ห้องสมุด
7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยีที่ใช้ในห้องสมุด เช่น ระบบ ห้องสมุดอัตโนมัติ การลงรายการทรัพยากรสารสนเทศโดยใช้คอมพิวเตอร์ การสืบค้นสารสนเทศทางออนไลน์

และห้องสมุดควรมีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เพื่อเป็นช่องทางในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศของผู้ใช้บริการ

8. รัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น เพื่อจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้แก่ห้องสมุดโรงเรียนที่ขาดแคลน ควรมีการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางมาช่วยบำรุงห้องสมุดโรงเรียนโดยเฉพาะ หรือจัดหางบประมาณโดยการขอรับบริจาคจากศิษย์เก่า หรือหน่วยงานที่ต้องการให้การสนับสนุนการดำเนินงานของห้องสมุด ทั้งนี้จะเห็นว่าการบริหารงานห้องสมุดต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน ผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณารักษ์ และบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานห้องสมุดประสบความสำเร็จ และเป็นไปตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบหรือวิธีการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ (Best Practice) จากโรงเรียนที่มีการบริหารจัดการห้องสมุดโรงเรียนที่เป็นเลิศ หรือโรงเรียนที่มีผลการดำเนินงานตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานในห้องสมุดโรงเรียนต่างๆ
2. ควรศึกษาความต้องการการอบรมและหลักสูตรการอบรมเกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดที่สอดคล้องกับความต้องการของครูที่รับผิดชอบงานห้องสมุดโรงเรียน
3. ควรศึกษารูปแบบหรือวิธีการการเรียนรู้เพื่อพัฒนานตนเองของครูบรรณารักษ์หรือครูผู้รับผิดชอบการดำเนินงานห้องสมุด ที่ไม่ได้จบทางด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง

References

- Krejcie, R.V. & Morgan, E. (1970). **Education and Psychological Measurement**. New York : Academic Press.
- Pomlikitkul, U. (2011). **Performance on school library management according to its standard of that Phanom district schools Nakhon Phanom Province**. Independent study M.Ed. Educational Administration Nakhon Phanom University.
- The Office of the Basic Education Commission (OBEC). (2013). **Library School Standard Criteria under the Office of the Basic Education Commission, 2013**. Bangkok : OBEC.
- Vongsirinavarat, M. & Pleehajinda, T. (2009). The current situation of libraries in small primary schools in central and eastern regions. **NIDA Journal of Language and Communication**, 14(15), 103-124.
- Wimolsittichai, N. (2017). **School libraries and their roles in rural Thailand : Perceptions of public primary school principals**. Doctor of Philosophy School of Information Systems, Science and Engineering Faculty, Queensland University of Technology.